

Край в епоху диктатур

Олег Бажан (Київ),
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділу історії
державного терору радянської доби:
Інституту історії України НАН України

Вадим Золотарьов (Ерланген-Харків),
кандидат технічних наук,
доцент Харківського національного
університету радіоелектроніки

ДО ПИТАННЯ ПРО СТРУКТУРУ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОРОЖНЬОГО ТРАНСПОРТНОГО ВІДДІЛУ ГУДБ НКВС ОДЕСЬКОЇ ЗАЛІЗНИЦІ У ДОБУ ВЕЛИКОГО ТЕРОРУ

Організація, персональний склад і оперативно-слідча діяльність Дорожньо-транспортних відділів (ДТВ) Головного управління державної безпеки (ГУДБ) Народного комісаріату внутрішніх справ (НКВС) залізниць у 1937 – 1938 рр. маловивчена в українській історіографії [1], насамперед, через брак відповідної джерельної бази у вітчизняних архівах. Варто зауважити, що ДТВ ГУДБ були, по-суті, міні обласними управліннями НКВС, які здійснювали оперативно-слідчу роботу вздовж прокладених в країні Рад залізничних магістралей [2].

З самого початку свого існування органи комуністичної держбезпеки на транспорті організовували свою роботу за лінійним принципом, тобто на кожній залізниці та залізничному вузлі був створений відповідний дорожньо-транспортний відділ чи відділок дорожньо-транспортного відділу (ВДТВ).

З метою «корінної перебудови» на підставі оперативного наказу НКВС СРСР № 00158 від 26 квітня 1935 р. ДТВ ГУДБ НКВС

розформовувалися, а натомість в обласних управліннях НКВС організовувалися транспортні відділи управлінь державної безпеки (УДБ), які і обслуговували усі підприємства залізничного транспорту в регіоні. Одночасно ліквідації підлягали ВДТВ НКВС, замість яких створювалися так звані оперативні пункти [3]. За для дотримання конспірації в діяльності радянських спецслужб на початку січня 1937 р. транспортні підрозділи НКВС стали називатися 6-ми відділами.

Структурних змін ДТВ ГУДБ НКВС СРСР зазнали напередодні доби Великого терору. 3 березня 1937 р. Пленум ЦК ВКП(б) ухвалив резолюцію, в якій відзначалося: «Враховуючи найважливіше народногосподарське та оборонне значення залізничного транспорту та необхідність убезпечення його від антирадянської руйнівної діяльності ворогів Радянського Союзу, реорганізувати 6-й відділ Головного Управління Державної Безпеки НКВС СРСР (відділ транспорту та зв'язку), виділивши для обслуговування залізничного транспорту спеціальний відділ. Покласти на цей відділ боротьбу з усіма видами контрреволюції на транспорті, насамперед, із шкідницькою, диверсійною та шпигунською діяльністю ворогів Радянської влади.

Звільнити Транспортний відділ ГУДБ від функцій охорони громадського порядку на залізничному транспорті, несення чергувань на вокзалах, боротьби з розкраданням соціалістичної власності, хуліганством та дитячою безпритульністю. Для охорони громадського порядку та боротьби із кримінальною злочинністю на залізничному транспорті створити спеціальну залізничну міліцію, яку підпорядкувати Головному Управлінню Робочо-Селянської міліції НКВС СРСР. Транспортний відділ ГУДБ НКВС СРСР організувати за лінійним принципом, підпорядкувавши дорожньо-транспортні відділи безпосередньо Транспортному відділу ГУДБ НКВС СРСР.

Організувати у складі ГУДБ НКВС СРСР XI відділ з обслуговування водного транспорту, шосейних доріг та системи Наркомату зв'язку» [4]. Перед початком старту «куркульської операції» наприкінці липня 1937 р. набув чинності секретний наказ народного комісара внутрішніх справ УРСР І. Леплевського № 00155 «Про розформування 6-го відділу УДБ НКВС УРСР, 6-х відділів

УДБ УНКВС областей, оперпунктів ТВ УДБ і організації ДТВ і ВДТВ ГУДБ НКВС» та створення на їх базі дорожніх транспортних відділів ГУДБ НКВС /ДТВ ГУДБ НКВС / та відділень ДТВ ГУДБ НКВС /ВДТВ ГУДБ НКВС/ з чітко визначеним місцем розташування структурних підрозділів [5].

На підставі розпорядчого документу ДТВ ГУДБ НКВС створювалися в адміністративних центрах відповідних залізниць. У містах, в яких працювали відповідні служби руху залізниць, організовувалися ВДТВ ГУДБ НКВС. У складі деяких ВДТВ ГУДБ НКВС діяли оперативні групи, які обслуговували залізничні вузли. Кожний ДТВ ГУДБ складався з 6-ти відділків, які були аналогічні відділам УДБ обласних УНКВС: оперативний, контррозвідувальний, секретно-політичний; особливий; обліково-реєстраційний. Проте ідентифікувати ці відділки за номерами і встановити назву і функціональні обов'язки ще одного відділку авторам поки що не вдалося.

Дислокація ДТВ і ВДТВ ГУДБ НКВС визначалася регулюючим документом, підписаним начальником 6-го відділу ГУДБ НКВС СРСР старшим майором державної безпеки М. О. Волковим¹⁸ і помічником начальника відділу кадрів НКВС СРСР капітаном державної безпеки Є. М. Бартошевичем¹⁹.

М.О. Волков

¹⁸ Волков (Вайнер) Михайло Олександрович (1900 – 1939). З 14.12.1936 – пом. нач. УНКВС Ленінград. обл. З 07.04.1936 – нач. 6-го відділу ГУДБ НКВС СРСР. З 25.01.1938 – нач. ГУШОСДОР НКВС СРСР. З 09.04.1938 – заст. наркома шляхів сполучення СРСР. 25.11.1938 – заарештований. 25.02.1939 – засуджений на смерть і розстріляний.

¹⁹ Бартошевич Євген Михайлович (1898 – ?). З 14.07.1935 – пом. нач. відділу кадрів НКВС СРСР. 01.07.1939 – звільнений в запас.

Так апарат ДТВ ГУДБ НКВС Одеської залізниці в Одесі обслуговував не лише всю Одеську залізницю, але і Одеську службу руху залізниці. На середину 1930-х років Одеська залізниця складалася з Одеського, Помічнянського, Христинівського і Постишевського відділків та більшої частини Знам'янського відділу Сталінської (Придніпровської) залізниці. З 1 вересня 1936 р. на Одеській залізниці став формуватися пасажирський відділ. Локомотивне господарство складалося з 19 депо: 8 основних (Одеса-товарна, Миколаїв, Знам'янка, ім. Постишева (нині імені Тараса Шевченка), Котовськ, Помічна, Христинівка, Вознесенськ) та 11 оборотних.

Наприкінці 1936 р. до депо було приписано 488 паровозів. Розгорнута довжина головних колій на залізниці становила 3184,9 км, експлуатувалося 714 мостів, загальною довжиною 12 тис погонних метрів. Пасажирів обслуговувало 133 вокзали. Експлуатаційний штат на середину 1936 року становив 75937 осіб [6].

Співробітники ДТВ перш за все були націлені на боротьбу з катастрофами та аваріями, безпекою транспортування вантажів (так як в межах залізниці розташовувалася велика кількість підприємств сільськогосподарської продукції, цукрові, борошномельні, спиртові заводи то до планових перевезень входили хліб, нафтопродукти, сільгоспмашини, будівельні матеріали, імпортні товари, у сезонний період – цукрові буряки).

Приморське та прикордонне розташування Одеської залізниці визначало дислокацію та чисельний склад дорожньо-транспортного відділу ГУДБ НКВС на південному заході України. Спеціальне ВДТВ ГУДБ НКВС на станції Одеса не організовувалося. Відділення ДТВ ГУДБ НКВС у межах Одеської залізниці були сформовані у Миколаєві, Котовську, Молдавській АРСР (входила Вапнярська оперативна група); Помічній (обслуговувало служби руху залізниці у Помічній і Вознесенську); Христинівці (на той час у складі Київської області); Знам'янці; на станції імені Постишева (нині імені Тараса Шевченка) у м. Сміла тодішньої Київської області (входила Цвітківська оперативна група тодішньої Київської області) [7].

Штат ДТВ ГУДБ НКВС Одеської області налічував 45 співробітників:

Керівництво – 2 особи (начальник ДТВ, заступник начальника).

Група по кадрам – 1 особа (старший інспектор);

Секретаріат – 12 осіб (секретар відділу – 1; співробітник для доручень – 1; діловод – 1; друкарки – 3; кур'єр-прибиральник – 2; шофер – 2, вахтер – 2);

1-е відділення – 6 осіб (начальник відділку -1; помічник начальника відділку – 1; оперуповноважений – 3; помічник оперуповноваженого – 1);

2-е відділення – 6 осіб (начальник відділку -1; помічник начальника відділку – 1; оперуповноважений – 3; помічник оперуповноваженого – 1);

3-е відділення – 5 осіб (начальник відділку -1; оперуповноважений – 3; помічник оперуповноваженого – 1);

4-е відділення – 4 особи (начальник відділку -1; оперуповноважений – 2; помічник оперуповноваженого – 1);

5-е відділення – 6 осіб (начальник відділку -1; помічник начальника відділку – 1; оперуповноважений – 3; помічник оперуповноваженого – 1);

6-е відділення – 3 особи (начальник відділку – 1; оперуповноважений – 1; помічник оперуповноваженого – 1).

Структура штатного складу відділень дорожньо-транспортних відділку ГУДБ НКВС Одеської області виглядала наступним чином:

ВДТВ ГУДБ НКВС Котовськ – разом 14 осіб, з яких безпосередньо ВДТВ – 11 осіб (начальник відділку – 1, помічник начальника відділку – 1, оперуповноважені – 5; помічник оперуповноважених – 1; секретар – 1; друкарка – 1; кур'єр-прибиральник – 1); оперативна група на станції Вапнярка – 3 особи (оперуповноважений – 1, помічник оперуповноваженого -2);

ВДТВ ГУДБ НКВС Помічна – 12 осіб (начальник відділку – 1, помічник начальника відділку – 1, оперуповноважені – 6; помічник оперуповноважених – 1; секретар – 1; друкарка – 1; кур'єр-прибиральник – 1);

ВДТВ ГУДБ НКВС імені Постишева – разом 11 осіб, з яких безпосередньо ВДТВ – 8 осіб (начальник відділку – 1, помічник начальника відділку – 1, оперуповноважені – 2; помічник оперуповноважених – 1; секретар – 1; друкарка – 1; кур’єр-прибиральник – 1); оперативна група на станції Цвіткове – 3 особи (оперуповноважений – 1, помічник оперуповноваженого -2);

ВДТВ ГУДБ НКВС Христинівка – 8 осіб (начальник відділку – 1, помічник начальника відділку – 1, оперуповноважені – 2; помічник оперуповноважених – 1; секретар – 1; друкарка – 1; кур’єр-прибиральник – 1);

ВДТВ ГУДБ НКВС Знам’янка – 9 осіб (начальник відділку – 1, помічник начальника відділку – 1, оперуповноважені – 3; помічник оперуповноважених – 1; секретар – 1; друкарка – 1; кур’єр-прибиральник – 1);

ВДТВ ГУДБ НКВС Миколаїв – 9 осіб (начальник відділку – 1, помічник начальника відділку – 1, оперуповноважені – 3; помічник оперуповноважених – 1; секретар – 1; друкарка – 1; кур’єр-прибиральник – 1);

Усього штатний розклад ДТВ ГУДБ НКВС Одеської залізниці нараховував 108 осіб [8].

ДТВ ГУДБ НКВС українських залізниць напряму підпорядковувалися 6-му відділу ГУДБ НКВС СРСР, який і надсилав їм відповідні інструкції та розпорядження. Заслужують на увагу вказівки центральних органів ГУДБ НКВС низовим транспортним відділам про підготовку справ на розгляд Військової Колегії Верховного Суду СРСР. У роки Великого терору Військова Колегія Верховного Суду СРСР була вищим судовим органом в СРСР, який розглядав справи особливої важливості стосовно вищого керівного складу армії і флоту, осіб звинувачуваних у зраді Батьківщині та контрреволюційній діяльності. Якщо кримінальна справа була груповою, то обов’язково вказувався склад групи, її мета та місце діяльності, наслідки її контрреволюційної діяльності. Обов’язково кримінальна справа підлягала розшивці по томам на кожного обвинуваченого окремо.

У кожному томі мав бути сконцентрований весь матеріал, який стосувався особи звинуваченого: всі свідчення свідків та співучасників, очні ставки, власноручні свідчення обвинуваченого та інші матеріали. На кожного підсудного складався окремий обвинувальний висновок (у 5 примірниках) з викладанням суті справи та формули обвинувачення. Оригінал підписував співробітник, який вів справу, під графою «згоден» – начальник відповідного відділку ДТВ ГУДБ НКВС або начальник ВДТВ НКВС, і начальник ДТВ ГУДБ НКВС або його заступник. Окрім обвинувального висновку на кожного обвинуваченого складалася довідка у 6 примірниках суворо за розробленою формою. У довідці повинно було розкрито політичне обличчя обвинуваченого, показана хронологія його боротьби проти радянської влади, окреслене місце в організації та здійснені конкретні злочини. Якщо у довідці згадувалась якась особа, то обов'язково відзначалося «заарештований», «підлягає арешту», «у розшуку». Для того щоб підлеглі не заплуталися у виконанні директиви за/ № 318785 від 23 травня 1937 р. начальник 6-го відділу ГУДБ НКВС СРСР старший майор державної безпеки М.О.Волков-Вайнер наводив зразок заповнення службового документа.

<p>ІВАНОВ, Іван Іванович, 1900 р. народження, уродженець села Александрівка Копченівського району (Казахстан), мордвин, громадянин СРСР. У партіях не перебував (або колишній член ВКП(б) з 1919 р., виключений у 1935 р. як троцькіст, або: колишній меншовик з 1905 по 1918 р., або колишній член ВЛКСМ з 1930 р., виключений у зв'язку з арештом. До арешту – начальник _____ відділу управління _____ залізниць Слідча справа № _____ ДТВ ГУДБ _____ залізниця</p>	<p>Кадровий троцькіст (або правий). У 192_ році входив до групи _____ у ЦК водників. У 192_ підписав платформу _____ З 1930 р. до дня арешту підтримував організаційний зв'язок із троцькістами _____ (засуджені) і _____ (заарештовані). У липні місяці 1935 р. брав участь у підпільній нараді троцькістської групи, на якій обговорювалися питання терору проти _____ Того ж року організував антирадянську троцькістську групу, завербував до неї (заарештовані) та _____ (підлягають арешту). У 1934 – 36 р. _____ (вказати найважливіші диверсійні або шкідницькі акти). Винуватим визнав себе повністю (або визнав себе тільки у _____, заперечує.....) Викривається свідченнями: обвинувачуваних _____ очними ставками з _____ та актами (обстеження, експертизи і т.п.). Терорист.</p>
--	---

Якщо особі загрожувала смертна кара то у довідці обов'язково вказувалося про склад родини обвинуваченого «на той випадок, якщо виникне питання про її заслання та про забезпечення у цьому разі малих дітей, що залишилися».

Офіційне призначення співробітника на посаду відбувалося наказами по особовому складу НКВС СРСР або НКВС УРСР. Ці документи видавалися в друкарнях НКВС за єдиним зразком та містили такі стандартні дані: номер, дату та місце виходу наказу; попередню посаду та спеціальне звання співробітника; прізвище та ініціали, посаду, на яку призначається. Всі призначення по особовому складу ДТВ ГУДБ НКВС, які функціонували на території УРСР, відбувалися виключно наказами НКВС СРСР по особовому складу, республіканськими наказами не оголошувалися та не дублювалися, в облуправління не надсилалися.

Згідно з виявленими авторами наказами НКВС СРСР по особовому складу вдалося відтворити керівний склад структурного підрозділу на Півдні України.

Керівний склад ДТВ ГУДБ НКВС Одеської залізниці у 1937 – 1938 рр.

Начальники ДТВ ГУДБ НКВС Одеської залізниці:

Івановський Ізраїль Давидович з 27 липня 1937 р. (призначений на посаду наказом НКВС СРСР № 1257) по 16 січня 1939 р. (звільнений з посади начальника ДТВ ГУДБ НКВС і з НКВС взагалі через хворобу наказом НКВС СРСР № 121).

Кіреєв Тихон Андрійович – на 23 листопада 1938 р. (на оперативній нараді співробітників УНКВС Одес. обл, ДТВ ГУДБ НКВС Одес. залізниці і Особливого відділу НКВС Одес. армійської групи фігурує саме як начальник ДТВ [9], ймовірно виконував обов'язки начальника з осені 1938 р. по 1939 р. Офіційно на посаду не призначався).

Заступники начальника ДТВ ГУДБ НКВС Одеської залізниці

Заранкін Захар Володимирович з 5 вересня 1937 р. (призначений на посаду наказом НКВС СРСР № 1596) по 20 листопада 1937 р. (звільнений з посади наказом НКВС СРСР № 2280).

Буслаєв Дмитро Сергійович з 2 грудня 1937 р. (призначений на посаду наказом НКВС СРСР № 2350) до весни 1938 р. (наказ про звільнення з посади не виявлений, на нову посаду призначений 16 червня 1938 р. наказом НКВС СРСР № 1458).

Кіреєв Тихон Андрійович з 28 серпня 1938 р. (наказ про призначення не виявлений, дата подається згідно біографічної довідки [10]) по 9 лютого 1940 р. (звільнений наказом НКВС СРСР № 177).

Начальники відділків ДТВ ГУДБ НКВС Одеської залізниці

№ 1 – Кіреєв Тихон Андрійович з 5 вересня 1937 р. (призначений на посаду наказом НКВС СРСР № 1593) по 28 серпня 1938 р. (наказ про призначення не виявлений, дата подається згідно біографічної довідки [11])

№ 2 – **Зарубін Михайло Сергійович** з 5 вересня 1937 р. (призначений на посаду наказом НКВС СРСР № 1596) по 15 лютого 1938 р. (звільнений наказом НКВС СРСР № 305)

№ 2 – Домбровський Федір Іванович з 1938 – т.в.о. (наказ про призначення не виявлений) по серпень 1938 р. (3 вересня 1938 р. звільнений з посади т.в.о начальника 2-го відділку як заарештований наказом НКВС СРСР № 1983).

№ 3 – Шашков Микола Георгійович з 5 вересня 1937 р. (призначений на посаду наказом НКВС СРСР № 1596) по 1939 (наказ про призначення не виявлений, дата подається згідно біографічної довідки) [12]

№ 4 Титаренко Микола Данилович з 5 вересня 1937 р. (призначений на посаду наказом НКВС СРСР № 1596) по липень 1938 р. (звільнений 4 серпня 1938 р. з НКВС взагалі наказом НКВС СРСР № 1851).

№ 5 **Зеліков Ізраїль Абрамович** з 5 вересня 1937 р. (призначений на посаду наказом НКВС СРСР № 1596) по квітень 1938 р. (заарештований)

№ 6 Вольпов Лев Григорович з 5 вересня 1937 р. (призначений на посаду наказом НКВС СРСР № 1596) – по ?

Першим начальником ДТВ ГУДБ НКВС Одеської залізниці був І. Д. Івановський [13], який став сумно відомим широкому загалу завдяки оприлюдненому Службою безпеки України «Списку партійних і радянських керівників, керівних співробітників ОДПУ та ДПУ УСРР, а також документів, що стали організаційно-правовою підставою для проведення в Україні політики Голодомору-Геноциду та репресій».

Ізраїль Давидович Івановський (Гібшман) народився 1899 р. в повітовому місті тодішньої Курляндської губернії (за одними даними у Туккумі, за іншими у Тальсені) у родині кустаря-шевця. У квітні – серпні 1917 р. – член Єврейської соціал-демократичної партії «Паолей Ціон». Член ВКП(б) з квітня 1919 р. (кандидат у члени ВКП(б) з січня 1919). Освіта: закінчив 2-х річну єврейську школу; навчався 3 роки у 4-х клас. міськ. училищі в Туккумі; навчався 3

роки у ремісницькому училищі, вийшов з 3-го класу; навчався 1 рік на факультеті суспільних наук Середньоазійського держ. університету у Ташкенті, вийшов з 2-го курсу; навчався на інженерно-меліораційному відділенні Середньоазійського держ. університету у Ташкенті, закінчив ташкентський

Середньо-Азійський політехнічний інститут. Під час Першої світової війни родина Гібшманів була евакуйована вглиб Рос. імперії. У 1916 – 1918 рр. працював у майстерні батька. У травні 1918 р. – вересні 1919 р. вже як Івановський служив у Червоній армії: рядовий інтернац. загону в Україні; рядовий у Вольську, Саратовської губернії; інспектор з соц. забезпечення по здійсненню допомоги родинам комуністів, які пішли на фронт у Вольську; нач. політ. відділу територ. військ у Вольську; комісар з соціального забезпечення у Хвалинську Саратов. губ. З вересня 1919 р. – уповноважений окремого особливого відділу ЧК у Хвалинську. Служив у Саратов. губ. надзвичайній комісії: з листопада 1919 р. – уповноважений з інформації; з січня 1920 р. – нач. пункту та уповноважений у Покровську, з квітня 1920 р. – нач. реєстратури особ. відділу; з травня 1920 р. – уповноважений особ. відділу; з червня 1920 р. – співробітник резерву. У липні 1920 р. – співробітник резерву ВЧК у Москві. З липня 1920 р. – уповноважений слідчої частини особ. відділу ВЧК Західного фронту. З серпня 1920 р. – ст. слідчий особ. відділу ВЧК у Гродно. З 18 вересня 1920 р. – уповноважений з інформації особ. відділу ВЧК XV-ї армії. З 26 лютого 1921 р. по 11 вересня 1922 р. – служив в Особливому відділі 2-ї Туркестанської дивізії в Алма-Аті (нач. інформації, нач. агентури, нач. організаційно-адміністративної частини, заст. нач. відділу, нач. секретного відділу, нач. прикордонного фронту). З 1 жовтня 1922 р. – уповноважений іноземного відділу особ. відділу ДПУ Туркестан. фронту. Служив у Повноважному Представництві ОДПУ по Середній Азії у Ташкенті: з 21 травня 1923 р. – пом. уповноваженого контррозвідувального відділу; з 15 липня 1923 р. – пом. уповноваженого східного відділу; з 24 листопада 1924 р. – уповноважений контррозвідувального відділу; з 15 серпня 1930 р. – нач. іноземного відділення контррозвідувального відділу; з 10 серпня 1930 р. – співробітник резерву (після розформування контррозвідувального відділу); з 1 квітня 1931 р. –

пом. нач. економ. відділу; 20 червня 1931 р. нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора Узбецької СРР. 10 квітня 1932 р. відряджений до ОДПУ СРСР. Служив в Повноважному представництві ОДПУ по Москов. обл.: з травня 1932 р. – нач. 2-го відділення Економ. відділу; з 13 травня 1932 р. – пом. нач. відділу техніки безпеки. З 7 липня 1932 р. – нач. економ. відділу повпредства ОДПУ по Криму. 17 листопада 1932 р. І.Д.Івановський та повпред ОДПУ по Криму Е.П.Салинь, підписали директиву всім начальникам міських і районних відділень та районним уповноваженим, яка забороняла «торгівлю зерном, борошном і хлібом» на ринках, базарах і інших місцях [14]. За 10 днів Івановський вже одноосібно наказав підлеглим пильно контролювати виконання розпорядження про заборону радгоспам продавати м'ясо і масло по комерційним і некомерційним цінам, оскільки вся товарна продукція підлягає здаванню або продажі державним закупівельним організаціям. Саме ці директиви і стали підставою для звинувачення його в організації Голодомору. З 11 березня 1934 р. по 10 серпня 1935 р. Іванівський очолює економічний відділ повпредства ОДПУ / УДБ УНКВС по Східносибірському краю. З 1 вересня 1935 р. працює заступником начальника секретно-політичного відділу УДБ УНКВС по Азовсько-Чорноморському краю в Ростові-на-Дону. 22 березня 1936 р. йому було присвоєно спеціальне звання капітана державної безпеки. Одним з головних завдань секретно-політичного відділу в той час було протиборство з троцькістами, і ця боротьба в Ростові шкутильгала на обидві ноги, про що свідчить наказ наркома внутрішніх справ СРСР за № 00240 від 15 липня 1936 р. в якому, зокрема, відзначалося, що «начальники управлінь НКВС Сталінградського та Азовсько-Чорноморських країв, Свердловської та Західної області не виявили троцькістів, які вели активну контрреволюційну роботу» [15]. Не дивно, що Івановський був відкликаний 21 грудня 1936 р. до Москви. Нову роботу йому шукали більше місяця і працевлаштували 23 січня 1937 р.

начальником 5-го (особливого) відділу УДБ НКВС Узбецької РСР і, за сумісництвом, заступником начальника Особливого відділу ГУДБ НКВС Середньоазійського військового округу. З 27 липня 1937 р. – начальник ДТВ ГУДБ НКВС Одеської залізниці. 16 січня 1939 р. звільнений в запас через хворобу. Подальша доля невідома. У 1964 р. проживав в Одесі.

Заранкін Захар Володимирович (15.05.1903 – 01.11.1960). Народився у Житомирі (за іншими даними у Рівному) Волинської губернії. Освіта середня. У 1919 – 1920 рр. Служив у Червоній армії. В органах держбезпеки перебував з 1920 – 1943 рр. та у 1945 – 1946 р. На грудень 1930 р. – начальник ВДТВ ДПУ станції Бобринська. З 22 листопада 1934 р. – начальник ВДТВ ГУДБ НКВС станції Київ (призначений з посади начальника ВДТВ ГУДБ НКВС станції Луганськ. З 1935 р. – начальник 3-го відділку Транспортного відділу УДБ НКВС УСРР. З 15 грудня 1936 р. – заступник начальника транспортного відділу УДБ УНКВС Одеської області. З 5 вересня 1937 р. – заступник начальника ДТВ ГУДБ НКВС Одеської залізниці. 20 листопада 1937 р. – відряджений у розпорядження Відділу кадрів НКВС СРСР. Працював у 6-му (транспортному) відділі ГУДБ НКВС СРСР і 3-му (транспортному) Управлінні НКВС СРСР. Під час Другої світової війни служив у 3-му окремому штрафному батальйоні на Калінінському фронті. На лютий 1942 р. – начальник 50-го польового будівництва 19-го управління оборонного будівництва. У 1946 р. звільнений в запас. Працював у Головному управлінні будівництва цементних заводів міністерства промисловості будівельних матеріалів РРФСР. Помер у Гусь-Хрустальному. Звання: старший лейтенант державної безпеки (8 січня 1936), полковник інтендантської служби (на 1946). Нагороди: знак почесного працівника ВЧК-ДПУ (XV) (9 травня 1938), орден Червоної Зірки (21 лютого 1942), орден Вітчизняної війни 1-го ступеню (24 лютого 1945), медалями «За оборону Севастополя» і «За оборону Сталінграда».

Буслаєв Дмитро Сергійович (1893 – 11.1969). Народився в Москві в родині селянина-бідняка. Росіянин. Член КПРС з лютого 1918 р. Освіта нижча: 2 роки навчався у сільській школі в с. Бариково Веневського повіту Тульської губернії. З червня 1905 р. – учень годинникаря Гусева у Курську. З травня 1909 р. – учень і монтер автомобільних майстерень «Фіат» у Харкові. У травні 1914 р. – листопаді 1917 р. служив в російській армії, дослужився до – унтер-офіцера. У листопаді 1917 р. – січні 1919 р. – голова волосного комітету та волосної спілки бідняків, с Косяєво, Ваневського повіту Тульської губернії. У січні 1919 р. – грудні 1920 р. – служив у Червоній Армії та ЧК. З грудня 1920 р. – старший інспектор районної транспортної ЧК Південно-Західної залізниці, Київ. З жовтня 1921 р. – завідувач адміністративно-організаційної частини дорожньо-транспортної ЧК Забайкальської залізниці. З травня 1922 р. – начальник ВДТВ ДПУ станції Бірзула Південно-Західної залізниці. З січня 1924 р. – начальник ВДТВ ДПУ станції Бобринська, Південно-Західної залізниці. З січня 1930 р. – начальника ДТВ ОДПУ Закавказьких залізниць. З січня 1932 р. – помічник начальника ДТВ ОДПУ Північно-Кавказької залізниці. З липня 1933 р. – начальник ДТВ ОДПУ Південно-Східної залізниці, Вороніж. З 22 листопада 1934 р. – заступник начальника ДТВ Московсько-Білорусько-Балтійської залізниці. З 14 липня 1936 р. – начальник 12 відділку транспортного відділу ГУДБ НКВС СРСР. З 2 грудня 1937 р. – заступник начальника ДТВ ГУДБ НКВС Одеської залізниці. З квітня 1938 р. – начальник відділку 1-го відділу (охорони) ГУДБ НКВС СРСР. 8 липня 1939 р. – звільнений з НКВС взагалі. Працював у наркоматі / міністерстві шляхів сполучення СРСР (з січня 1940 – старший інспектор сектора прибутків фінансового відділу, з серпня 1944 – помічник начальника центрального фінансового відділу, з серпня 1950 – помічник головного бухгалтера по кадрам). З 1 лютого 1956 р. – персональний пенсіонер союзного значення. Помер у Москві. Звання: капітан державної безпеки (9 січня 1936). Нагороджений знаком почесного працівника ВЧК-ДПУ (XV) (20 грудня 1932).

Кірсєв Тихон Андрійович (14.06.1903 – 1967). Народився у с. Петрово-Єсаулово Козловського повіту Тамбовської губернії у родині продавця казенної винної лавки. Росіянин. Член КПРС з жовтня 1927 р. Освіта: закінчив сільську школу у с. Хоботово Козловського повіту у 1914 р., закінчив 2 класи вищого початкового училища у Козлові у 1916 р., закінчив транспортну школу ОДПУ у 1931 р., закінчив 3 курси Ростовського державного педагогічного інсти-

титу у 1951 р. З вересня 1918 р. – кур'єр-діловод польових курсів молодшого командного складу Південного фронту, Козлов. З серпня 1919 р. – діловод Особливої продовольчої комісії Південно-Західного фронту, Козлов. З липня 1920 р. – статист розподільчої бази Наркомату продовольства, станції Кочетківка, Рязансько-Уральської залізниці. У травні 1921 р. – березні 1922 р. – діловод, помічник завідувача столу розшуку політбюро ЧК, Козлов. У березні 1922 р. – серпні 1929 р. – діловод, агент, старший уповноваженого ВДТВ ОДПУ станції Козлов. У серпні 1929 р. – січні 1930 р. – курсант транспортної школи ОДПУ. Працював в Транспортному відділі ОДПУ / ГУДБ НКВС СРСР (з січня 1930 – уповноважений; з вересня 1932 – начальник паспортного відділку; з 1 квітня 1933 – уповноважений; з 1 жовтня 1933 – начальник паспортного відділку ТВ ОДПУ СРСР; з 11 липня 1934 – начальник 7-го відділку; з 27 квітня 1935 – начальник 11-го відділку). З 5 вересня 1937 р. – начальник 1-го відділку ДТВ ГУДБ НКВС Одеської залізниці. З 26 серпня 1938 р. – заступник начальника ДТВ ГУДБ НКВС Одеської залізниці. З 16 березня 1940 р. – заступник начальника ДТВ ГУДБ НКВС Північної залізниці. З листопада 1940 р. – начальник відділку Головного Транспортного

Управління НКВС СРСР. З лютого 1941 р. – заступник начальника 2-го відділку 6-го відділу 3-го Управління НКДБ СРСР. З 9 серпня 1941 р. З 9 серпня 1941 р. – начальник відділку 1-го відділу Транспортного Управління НКВС СРСР. З 7 квітня 1943 р. по червень 1946 р. – заступник начальника 1-го відділу 3-го Управління НКДБ – МДБ СРСР. З 15 червня 1946 – заступник начальника 1-го відділу Транспортного Управління МДБ СРСР. З 10 листопада 1947 р. – начальник управління МДБ Північно-Кавказької залізниці. З 2 жовтня 1951 р. – заступник начальника Головного управління охорони МДБ СРСР на залізниці і водного транспорту. З 20 березня 1953 р. – заступник начальника 6-го Управління МВС СРСР. 22 грудня 1953 р. – звільнений з МВС за фактами дискредитації. Звання: старший лейтенант державної безпеки (14 грудня 1935), капітан державної безпеки (19 липня 1939), підполковник державної безпеки (11 лютого 1943), полковник (16 серпня 1943). Нагороди: два ордени Леніна (24 листопада 1942, 21 лютого 1945), два ордени Червоного Прапора (3 листопада 1944, 24 листопада 1950), орден Червоної Зірки (24 лютого 1945), орден Орден Вітчизняної війни 1-го ступеню (29 липня 1945), 4 медалі, знак «Заслужений працівник НКВС» (28 січня 1944).

Вольпов Лев Григорович (Гершович) (01.07.1902 – ?). Народився в Києві. 5 вересня 1937 р. призначений начальником 6-го відділку ДТВ ГУДБ НКВС Одеської залізниці (з посади оперуповноваженого 6-го відділу УДБ УНКВС Одеської області). У 1944 – 1946 рр. – начальник 2-го (обліково-розподільчого) відділу Управління трудових колоній УНКВС Новосибірської області. Звання: лейтенант державної безпеки

(22 березня 1936), майор. Нагороджений за вислугу років в держбезпеці орденами Леніна (30 квітня 1946) і Червоного Прапора (15 вересня 1945).

Домбровський Федір Іванович (1897 – ?). Освіта середня. Член ВКП(б) з 1932 р. В ДПУ з 1924 р. До 5 вересня 1937 р. – оперуповноважений оперативного пункту 6-го відділу УДБ УНКВС Одеської області на станції Помічна. З 5 вересня 1937 р. – помічник начальника 2-го відділку, а з 1938 р. – т.в.о. начальника 2-го відділку ДТВ ГУДБ НКВС Одеської області. З вересня 1938 р. звільнений з НКВС як заарештований. лейтенант державної безпеки (22 березня 1936).

Зарубін Михайло Семенович (1902 – 10.1975). Народився у м. Корсаков на острові Сахалін у родині робітника. Член КПРС з 01.1931. Освіта: 5 класів комерційного училища у 1919. У травні – листопаді 1920 р. – червоноармієць 12-го запасного батальйону у Катеринославі. З грудня 1920 р. – реєстратор Криворізького повітового земельного відділу. З квітня 1921 р. – реєстратор кооперативної спілки у Кривому Розі. У серпні 1921 р. – бе-

резні 1924 р. працював у Криворізькому повітовому / окружному відділі ДПУ (рахівник, завідувач столом особового складу, начальник загальної частини, помічник начальника окрвідділу). У березні 1924 р. – грудня 1926 р. – політконтролер і уповноважений Бердянського і Мелітопольського окружних відділів ДПУ. У січні 1927 р. грудні 1929 р. – політконтролер і уповноважений

Зинов'євського окрвдділу ДПУ. У січні 1930 р. – червні 1934 р. – помічник уповноваженого ДПУ УСРР і Харківського облвідділу ДПУ. 3 липня 1934 р. – оперуповноважений Морського транспортного відділу ГУДБ НКВС в Одесі. 3 травня 1935 р. – начальник відділку Транспортного відділу УДБ УНКВС Одеської області. 3 2 січня по 5 вересня 1937 р. – начальник 2-го відділку 6-го відділу УДБ УНКВС Одеської області, влітку 1937 р. був прикомандирований для ведіння слідства до 4-го (секретно-політичного) відділу НКВС УРСР. 3 5 вересня 1937 р. – начальник 2-го відділку ДТВ ГУДБ НКВС Одеської області. 20 грудня 1937 р. нагороджений орденом Знак Пошани. 3 15 лютого 1938 р. – вересні 1940 р. – начальник відділку 6-го відділу ГУДБ НКВС СРСР – 3-го Управління НКВС СРСР – Головного транспортного управління СРСР. У вересні 1940 р. – березні 1941 р. – начальник відділку і заступник начальника відділу НКВС Латвійської РСР. 3 березня 1941 р. – заступник начальника розвідувального відділу НКДБ Латвійської РСР. 3 червня 1941 р. – заступник начальника відділу УНКДБ Ленінградської області. 3 вересня 1941 р. – заступник начальника відділку при особливій групі при НКВС СРСР. 3 21 листопада 1941 р. – заступник начальника контррозвідувального відділу УНКВС Кіровської області. 3 травня 1943 р. – начальник 2-го відділу УНКДБ Кіровської області. 3 8 лютого 1944 р. – начальник 4-го відділу НКДБ Латвійської РСР. 3 7 вересня 1944 р. – начальник водного відділу Ризько-Латвійського басейну. 3 8 жовтня 1947 р. – начальник відділу охорони МДБ Латвійського морського басейну. У грудні 1952 р. звільнений на пенсію. Помер у Ризі. Звання: лейтенант державної безпеки (22 березня 1936); старший лейтенант державної безпеки (25 травня 1939); капітан державної безпеки (20 червня 1942); підполковник державної безпеки (11 лютого 1943); полковник державної безпеки (17 лютого 1945). Нагороджений: орденом Леніна (30 квітня 1946); двома орденами Червоного Прапора (3 листопада 1944 р.; 1 червня 1951); орденом Трудового Червоного Прапора (20 липня 1950); двома орденами Знаку Пошани (19 грудня 1937 р., 20 вересня 1943).

Зеліков Ізраїль Борисович (25.10.1906 – ?). Народився в Олександрівську Катеринославської губернії. Із робітників. Член КПРС з 1926 р. В Червоній Армії з 20 травня 1920 р. У березні 1928 р. – листопаді 1929 р. – таємний політінформатор Запорізького окружного відділу ДПУ. З 16 травня 1930 р. – помічник уповноваженого Інформаційного відділу Запорізького окружного відділу ДПУ. З 18 вересня 1930 р. по 18 лютого 1934 р. – районний упов-

новажений Ново-Златопільського району, Дніпропетровської області. У 1934 – 1936 рр. працював в УНКВС Дніпропетровської області. До 5 вересня 1937 р. – помічник начальника 5-го відділку 6-го відділу УДБ УНКВС Одеської області. З 5 вересня 1937 р. – начальник 5-го відділку ДТВ ГУДБ НКВС Одеської залізниці. У травні 1938 р. – квітні 1939 р. – перебував під арештом. 29 травня 1939 р. звільнений з НКВС у запас. У 1942 р. – старший оперуповноважений оперативного відділу Челябінського Металургійного будівництва НКВС. 30 серпня 1954 р. звільнений в запас МВС. Проживав в Челябінську. Звання: лейтенант державної безпеки (23 березня 1936), підполковник. Нагороджений орденами Знак Пошани (29 квітня 1943) і Червоної Зірки (10 грудня 1945).

Титаренко Микола Данилович. До 5 вересня 1937 р. – оперуповноважений 1-го відділку 6-го відділу УДБ УНКВС Одеської області. З 5 вересня 1937 р. – начальник 4-го відділку ДТВ ГУДБ НКВС Одеської області. 4 серпня 1938 р. – звільнений з НКВС. Лейтенант державної безпеки (22 березня 1936) Нагороджений Знаком почесного працівника ВЧК-ДПУ (9 травня 1938).

Шашков Микола Георгійович (1907 – 1963).

Народився у Царицині у родині робітника служби шляху залізниці. Член КПРС з грудня 1936 р. (кандидат з травня 1930). Освіта: закінчив народну школу 2-го ступеню у Симбірську у 1922 р., закінчив землевпорядний технікум в Ульяновську у 1927 р. У травні 1927 р. – вересні 1932 р. – землевпорядник у Північно-Кавказькому краї (Бійськ, Новочеркаськ, Сочі).

З вересня 1933 р. – червоноармієць 4-го українського полку ДПУ, Харків. З січня 1933 р. – практикант Управління прикордонної охорони і військ ДПУ УСРР, Харків. З квітня 1934 р. – уповноважений Одеського Морського транспортного відділу ДПУ. З липня 1935 р. – оперуповноважений транспортного відділу УДБ УНКВС Одеської області. З 5 вересня 1937 р. – начальник 3-го, а з 1939 р. – начальник 1-го відділку ДТВ НКВС Одеської залізниці. З лютого 1940 р. – начальник ВДТВ НКВС станції Ростов-головна залізниці імені Ворошилова. З листопада 1940 р. – заступник начальника ДТВ НКВС Жовтневої залізниці, Ленінград. З березня 1941 р. – начальник Червоноармійського Райвідділу НКДБ, Ленінград. Працював в УНКВС / УНКДБ Ленінградської області (з грудня 1941 р. – заступник начальника 1-го відділу, з травня 1943 р. – заступник начальника 6-го відділу, з 1944 р. – заступник начальника 2-го відділу). Працював в НКДБ / МДБ УРСР (з лютого 1945 р. – начальник 1-го відділу 2-го Управління, з 1947 – начальник 3-го відділу 5-го Управління). З 2 листопада 1948 р. – начальник Управління охорони МДБ Південної залізниці, Харків. З 11 червня 1953 р. – начальник ДТВ МВС Північно-Кавказької

залізниці. З 5 серпня 1953 р. – співробітник 6-го Управління МВС СРСР. У 1954 р. звільнений в запас. Помер у Москві. Звання: сержант державної безпеки (22 березня 1936), старший лейтенант державної безпеки, майор державної безпеки (11 лютого 1943), підполковник державної безпеки, полковник. Нагороди: 2 ордени Червоної Зірки (18 травня 1942, 25 липня 1949), орден Вітчизняної війни 2-го ступеню (5 серпня 1944). Про оперативну роботу 6-го відділу УДБ УНКВС Одеської області за перший квартал 1937 р. маємо наступні дані: по лінії «троцькістсько-зінов'євської контрреволюції» УНКВС Одеської області співробітниками дорожньо-транспортного відділу заарештовано 33 особи; по «німецькій лінії» – 49 осіб [16].

Репресивна діяльність дорожньо-транспортного відділу ГУДБ НКВС Одеської залізниці значно посилилась у другій половині 1937 року. Упродовж червня-грудня 1937 року було заарештовано 1373 осіб («троцькістів та правих» – 65 осіб; «українських націоналістів» – 233; «куркулів» – 367; у ході реалізації «польської операції» – 271; «по німецькій лінії» – 127; «по румунській лінії» – 58; представників «церковно-сектантської контрреволюції» – 25) [17]. Про підсумки оперативно-слідчої роботи 6-го відділу УДБ УНКВС Одеської області під час масштабної кампанії масових репресій у 1938 році у вигляді статистичного звіту поки що у вітчизняних архівних установах не знайдено.

Проведений аналіз наказів НКВС по особовому складу дорожньо-транспортного відділу ГУДБ НКВС Одеської залізниці як архівного джерела дозволяє зробити наступні висновки:

- фактичне перебування співробітника НКВС на конкретній посаді не завжди збігається з датами, зазначеними у наказах (як і з датами в особових справах, службових картках, партійних документах). З'ясувати точну дату виконання чекістом своїх посадових обов'язків можна лише за допомогою наказів по обласних УНКВС, які у переважній більшості не збереглися;

- посади, з яких чекісти призначалися на нові, як і посади, з яких їх звільняли з НКВС не завжди є правдивими;
- зазначені у наказах НКВС УРСР за літо 1938 р. посади співробітників інколи не відповідали існуючій на той час організаційній структурі органів державної безпеки республіки;
- Чимало кадрових призначень другої половини 1937 р. і 1938 р. не оформлювалися відповідними наказами по особовому складу і не фіксувалися в особових справах.

Література:

1. Окіпнюк В. Т. Органи державної безпеки на транспорті в Україні в період формування та зміцнення радянського тоталітарного режиму (1929 – 1939 рр.) // Часопис Київського Університету права. 2018. №4. С. 54-59.
2. Відлуння Великого терору. Збірник документів у трьох томах. Т.2: Документи з архівних кримінальних справ на співробітників органів НКВС УРСР, засуджених за порушення соціалістичної законності (жовтень 1938 р. – червень 1943 р.). Кн.1: НКВС Молдавської АРСР, Дорожньо-транспортний відділ ГУДБ НКВС Північно-Донецької залізниці, УНКВС по Житомирській області та УНКВС по Одеській області / Автори-упорядники: Сергій Кокін, Джеффрі Россман. К.: Вид. В. Захаренко, 2018. 728 с.
3. ГДА СБУ, ф. 9, спр. 3, арк. 5–8 зв.
4. Матеріали Февральско-мартовского Пленума ЦК ВКП (б) 1937 года // Вопросы истории. 1995. №2. С. 25.
5. ГДА СБУ, ф.9, спр. 7, арк. 464.
6. Сторінки історії Одеської залізниці/ Авт.: Ю.С. Линюк та ін. – Одеса: Астропринт, 2005. – С. 118-120.
7. ГДА СБУ. ф. 9, спр. 7, арк. 465-467.
8. ГДА СБУ. ф. 9, спр. 7, арк. 476-478.
9. Відлуння Великого терору. Збірник документів у трьох томах. - Т. 1: Партійні збори та оперативні наради співробітників управлінь НКВС УРСР (листопад 1938 - листопад 1939 рр.) / Ред. кол.: В. Бірчак, Г. Боряк, В. Васильєв, Л. Віола, О. Довбня, В. Золотарьов, І. Кашу, С. Кокін, М. Панова, Р. Подкур, Д. Россман, А. Савін, О. Тепляков, М. Юнге; Авт.-уклад.: В. Васильєв, Л. Віола, Р. Подкур. НАН України. Інститут історії України; Торонтський університет; Галузевий державний архів СБУ. К.: Видав. В. Захаренко, 2017. С. 579.
10. Петров Н. В. Кто руководил органами безопасности. 1941 – 1954. М., Звенья, 2010. С.453-454.

11. Там само.
12. Там само.
13. Золотарьов В, Бажан О. Керівний склад УНКВС Одеської області доби «ежовщини» // Південий захід. Одесика. Вип.19. Одеса, 2015. С. 173-174.
14. Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ–НКВД. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 316-317.
15. Лубянка: Органи ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МВД-КГБ. 1917-1991. Справочник. – М., МФД, 2003. С. 563.
16. ГДА СБУ, ф. 9, спр. 3, арк. 106.
17. Відлуння Великого терору. Збірник документів у трьох томах. - Т. 1: Партійні збори та оперативні наради співробітників управлінь НКВС УРСР (листопад 1938 - листопад 1939 рр.) / Ред. кол.: В. Бірчак, Г. Боряк, В. Васильєв, Л. Віола, О. Довбня, В. Золотарьов, І. Кашу, С. Кокін, М. Панова, Р. Подкур, Д. Росман, А. Савін, О. Тепляков, М. Юнге; Авт.-уклад.: В. Васильєв, Л. Віола, Р. Подкур. НАН України. Інститут історії України; Торонтський університет; Галузевий державний архів СБУ. К.: Видав. В. Захаренко, 2017. С. 276.